

TIP FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN GELENEKSEL VE TAMAMLAYICI TEDAVİ KONUSUNDA BİLGİ, TUTUM VE DAVRANIŞLARI

Meryem Basatemür¹ , Gülsen Güneş¹ , Rukuye Aylaz²

1- İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

2- İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Halk Sağlığı Hemşireliği

Özet

Bu çalışmada, Tıp Fakültesi öğrencilerinin Geleneksel ve Tamamlayıcı Tedavi (GTT) konusunda bilgi, tutum ve davranışlarını değerlendirmek amaçlanmıştır. Tanımlayıcı kesitsel tipteki bu çalışma, Aralık 2017- Mart 2018 tarihleri arasında İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerine yapılmıştır. Ağırlıklı Basit Rastgele Örnekleme yöntemi ile minimum örneklem 311 kişi olarak hesaplanmıştır. Sınıf mevcutlarına orantılı olarak örneklem seçilmiştir. Çalışmaya katılmayı kabul eden 299 öğrenciye araştırmacılar tarafından literatür taranarak oluşturulan anket formu uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS istatistik programında, sayı, yüzde ve ki-kare testi kullanılarak analiz edilmiştir. Anlamlılık değeri $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin %50.2'si kadın, % 89.3'ü 18-25 yaş arasındadır. Öğrencilerin %68.6'sının herhangi bir GTT yöntemini kullanmadığı ve %80'inin herhangi bir GTT eğitimi almadığı belirlenmiştir. GTT eğitimi alma durumu ile GTT yöntemlerini kullanma durumu arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Öğrencilerin en fazla bildikleri GTT yöntemleri masaj (%66.6), bitkiler (%61.2) ve hacamat (%60.9) iken en az bildikleri yöntem akupresör olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin en fazla kullandığı GTT yöntemlerinin masaj (%15.4), diyetler (%10.4) ve fitoterapi (%10.4) olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin %73.9'u Geleneksel ve Tamamlayıcı Tedavi uygulamalarının tıp fakültesi müfredatında yer alması gerektiği görüşüne katılmaktadır. Erkek (%14.7) ve kadın (%8.7) öğrenciler Geleneksel ve Tamamlayıcı Tedaviler kişilerin tam bir tedavi almasına engel olduğu için tehlikelidir görüşünü desteklemektedir ($p < 0.05$). Genel olarak GTT yöntemleriyle ilgili tutum ve düşüncelere erkek ve kadın öğrenciler benzer şekilde cevap vermişlerdir. Sonuç olarak çalışmamızda öğrencilerin çoğunun; GTT yöntemlerini duymalarına rağmen kapsamlı bir şekilde bilmediği, GTT yöntemlerini kullanma oranlarının düşük olduğu ve GTT konusunda eğitim almak istedikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi, tıp fakültesi öğrencileri, masaj, fitoterapi, tutum.

KNOWLEDGE, ATTITUDE and BEHAVIORS of MEDICAL FACULTY STUDENTS about TRADITIONAL and COMPLEMENTARY TREATMENT

The purpose of this study was to evaluate the knowledge, attitudes and behaviors of medical faculty students about traditional and complementary treatment (TCT). This study was conducted between December 2017 and March 2018 with at Inonu University as descriptive cross-sectional type. The sampling method was calculated as 311 persons by weighted minimum sample size randomly and selected in proportion to the total class sizes. The questionnaire prepared according to the related literature investigation and given to 299 students who accepted to participate in the study. Data were analyzed using IBM SPSS statistical program, chi-square test, and a value of $p < 0.05$ statistically significant difference was accepted. Among the participating students in the study, 50.2% were woman and 89.3% of them were between 18-25 years old. The study revealed that 68.6% of the students did not use any TCT method and 80% did not receive any TCT training. No significant difference was found between TCT methods usage and TCT education. The most common TCT techniques methods used were massage, herbs and hacemat (66.6%), (61.2%), (60.9%) respectively, while acupressure was the less known method. In the study we found the most common used TCT methods are massage (15.4%), diets (10.4%) and phytotherapy (10.4%). Approximately, two thirds of the participation students (73.9%) agreed that TCT should be included in the medical school curriculum. The viewpoint that traditional and complementary treatments are dangerous because they prevent people from receiving complete treatment was supported from male (14.7%) and female (8.7%) of the students. Generally, findings showed a similar responding about the attitudes and ideas of TCT usage between both male and female. As a conclusion, our results demonstrated that most of the students did not know TCT techniques although they heard about it, Also it has determined the low rate used of TCT methods among them and the need to receive training in TCT.

Keywords: Traditional and complementary treatment, medical school students, massage, phytotherapy, attitude.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Prof. Dr. Gülsen Güneş

İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Malatya, Türkiye

e-posta / e-mail: gulsen.gunes@inonu.edu.tr

Geliş tarihi / Received : 03.11.2019, **Kabul Tarihi / Accepted:** 24.12.2019

Nasıl Atıf Yaparım / How to Cite: Basatemür M, Güneş G, Aylaz R. Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Geleneksel ve Tamamlayıcı Tedavi Konusunda Bilgi, Tutum ve Davranışları. ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi. 2020;5(1):43-52.

Giriş

Amerikan Ulusal Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Merkezi (NCCAM) Geleneksel ve Tamamlayıcı Tedavileri; 'şu an için konvansiyonel tıbbın bir parçası olarak kabul görmeyen fakat farklı tıp alanlarında ve sağlık bakım sisteminde yer alan uygulama ve ürünler' olarak tanımlamaktadır. Geleneksel ve Tamamlayıcı Tedavi (GTT); alternatif ve medikal sistem, enerji tedavileri, biyolojik temelli tedaviler, beden-zihin tedavisi, manipülatif ve beden temelli tedaviler olmak üzere beşe ayrılarak sınıflandırılmıştır. Alternatif ve medikal sistemler; akupunktur, ayurveda, homeopati, tai chi vs., enerji tedavileri; reiki, terapötik dokunma, biyolojik temelli tedaviler; vitaminler, diyetler, bitki ve hayvanlardan elde edilen özler vs., beden-zihin tedavileri; meditasyon, gevşeme, hipnoz, dua, müzik, dans vs., manipülatif ve beden temelli tedaviler; masaj, refleksoloji, osteopati vs. gibi yöntemleri içermektedir (1). Birçok GTT uygulamasının etkinliği ve güvenilirliği konusunda yeterli veri bulunmamasına rağmen, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğunda kronik hastalıklar başta olmak üzere çeşitli hastalıklarda GTT uygulamaları yıllardır kullanılmakta olup, bu yöntemlere olan ilgi ve toplumdaki kullanım sıklığı giderek artış göstermektedir (2-4). Bu artışın sebepleri olarak; uzun süren tedaviye ihtiyaç duyulan kronik hastalıklar, kullanılan ilaçların oluşturduğu yan etkiler ve maliyetlerinin yüksek oluşu (3) buna karşın bireylerin gelir düzeyinin düşük olması, çeşitli psikososyal faktörler, çoğu tüketiciye göre GTT uygulamalarının

daha güvenli bir alternatif olduğu inancı, GTT yöntemlerinin kullanımı ve bu yöntemlere erişimin kolay olması gibi faktörler gösterilebilir (5). Doktorlar bilimsel olarak tamamen kanıtlanmamış bir tedavi yöntemine başvurmak isteyen hastalara, ilgili tedavi yöntemi hakkında bilimsel kanıtların eksikliğinden ve bu eksikliklerden meydana gelebilecek olası riskler hakkında bilgi vermeli, hastayı doğru bir şekilde yönlendirebilmelidir (6). Bu nedenlerden dolayı hastalara ilerde hizmet verecek olan hekim adaylarının konuyla ilgili bilgi, tutum ve davranışları hasta güvenliğini sağlamak ve hastalara kaliteli hizmet sunmak bakımından son derece önemlidir ve konuyla ilgili bilimsel çalışmaların yapılması gereksinimi artmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda GTT konusunun toplum sağlığı açısından son derece önemli olduğu görülmektedir. Ülkemizde yapılan literatür taraması sonucu Tıp Fakültesi Öğrencilerinin GTT'ye ilişkin bilgi, tutum ve görüşlerinin belirlenmesi amaçlı az sayıda çalışmaya rastlanılmıştır.

NCCAM, GTT uygulamalarının geçerlilik ve güvenilirliğini ortaya koymayı, bu konuda araştırmacılar yetiştirmeyi ve elde edilen güvenilir bilgileri kamuya ulaştırmayı amaçlamıştır (7). Bu çalışmanın amaçları; Tıp Fakültesi öğrencilerinin Geleneksel ve Tamamlayıcı Tedavi konusunda bilgi, tutum ve davranışlarını değerlendirmek, çalışmamızla öğrenciler için konu ile ilgili ihtiyaç duyulan eğitim programları ve geliştirici faaliyetlerin kapsamı için veri kaynağı oluşturmaktır.

Gereç ve Yöntem

Araştırma tanımlayıcı kesitsel tipte bir çalışma olup, Aralık 2017- Mart 2018 tarihleri arasında İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerine yapılmıştır. Çalışmanın yapılabilmesi için Tıp Fakültesi Dekanlığı'ndan ve Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan

yazılı izin alınmıştır. Tıp Fakültesi öğrencileri 1640 kişidir. Araştırma için gereken örneklem büyüklüğü, basit rastgele örnekleme yöntemi formülü ($n = Nt^2pq/d^2(N-1) + t^2pq$) kullanılarak 311 olarak hesaplanmıştır. Tıp fakültesi öğrencilerinde sınıf mevcuduna göre

ağırlıklandırma yapılarak, 1. sınıftan 53, 2. sınıftan 58, 3. Sınıftan 68, 4. Sınıftan 50, 5. Sınıftan 45, 6. Sınıftan 38 kişinin çalışmaya alınması planlanmış, ancak çalışmaya katılmayı kabul eden 299 kişi değerlendirmeye alınmıştır. Verilerin toplanması kapsamında katılımcıların sözel onayı alınarak yüz yüze görüşme yöntemi ile anket formu öğrenciler tarafından doldurulmuştur. Anket formu iki alt kısımdan oluşmaktadır. İlk kısım sosyo-demografik özellikler (yaş, cinsiyet, medeni durum, sınıf, anne-baba eğitim durumu ve çalışma durumu) , sigara kullanımı, GTT eğitimi alma durumu, GTT eğitiminin nerede alındığı, GTT bilgi edinme kaynakları, GTT

kullanımı (kullanılan yöntemler, hangi durumlarda kullanıldığı ve kullanım sıklığı) sorularından oluşurken, ikinci kısım ise öğrencilerin GTT ile ilgili bilgi, tutum ve görüşleri belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Çalışmadan elde edilen veriler, SPSS 22 istatistik programı ile analiz edilmiştir. Çalışma kapsamındaki tüm veriler için tanımlayıcı istatistikler sayı ve % şeklinde verilmiştir. Sınıflama ve sıralama düzeyinde ölçülmüş, kategorik veriler arası karşılaştırmalarda Ki-kare testi uygulanmıştır. Anlamlılık değeri $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir. Değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler tablolar oluşturularak verilmiştir.

Bulgular

Çalışmaya katılan öğrencilerin %50.2'si kadın ,%49.8'i erkektir. Bireylerin %89.3'ü 18-25 yaş arasında , %10.7'i 26 yaş ve üzerindedir. Bireylerin

%96'sı bekarıdır. Öğrencilerin %21.7'si üçüncü sınıftadır. Öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Öğrencilerin sosyodemografik özellikleri.

Sosyo-demografik Özellikler	n	%	
Cinsiyet	Erkek	149	49.8
	Kadın	150	50.2
Yaş	18-25	267	89.3
	≥26	32	10.7
Medeni Durumu	Evli	12	4.0
	Bekar	287	96.0
Sınıf	1.Sınıf	45	15.1
	2.Sınıf	57	19.1
	3.Sınıf	65	21.7
	4.Sınıf	50	16.7
	5.Sınıf	45	15.1
	6.Sınıf	37	12.4
Toplam	299	100.0	

Araştırmaya katılan öğrencilerin %68.6'sının herhangi bir GTT yöntemini kullanmadığı ve %80'inin herhangi bir GTT eğitimi almadığı belirlenmiştir. GTT

eğitimi alma durumu ile GTT yöntemlerini kullanma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır (Tablo 2).

Tablo 2: Araştırmaya katılan öğrencilerin GTT eğitimi alma durumları ve GTT kullanımı.

GTT Eğitimi Alma Durumları	GTT Kullanımı				X ²	p
	Evet		Hayır			
	n	%	n	%		
Evet	14	4.7	28	9.4	0.081	0.775
Hayır	80	26.8	177	59.2		
Toplam	94	31.4	205	68.6		

Tıp fakültesi öğrencilerinin GTT yöntemlerini bilme durumları değerlendirildiğinde öğrencilerin genel olarak tüm yöntemlerin isimlerini duydukları, bu yöntemlerden en fazla masaj (%66.6), bitkiler (%61.2) ve

hacamat (%60.9) hakkında genel olarak bilgi sahibi oldukları ve en az bildikleri yönteminin ise akupresör (%70.8) olduğu belirtilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin GTT yöntemlerini bilme durumları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: Araştırmaya katılan öğrencilerin GTT yöntemlerini bilme durumları.

GTT Yöntemi	Hiç Bilgim Yok	İsmini Duydum	Genel olarak biliyorum	Kapsamlı bir şekilde çok iyi biliyorum
	%	%	%	%
Akupresör	70.8	15.8	11.7	1.7
Akupunktur	10.0	24.4	59.5	6.0
Aromaterapi	43.8	27.4	25.8	3.0
Bitkiler	9.7	22.7	61.2	6.4
Biyoenerji	29.4	34.4	29.8	6.4
Gevşeme teknikleri/Meditasyon/Dua	9.4	29.1	50.8	10.7
Hacamat	7.4	16.7	60.9	15.1
Hidroterapi/Kaplıca	9.0	18.4	58.5	14.0
Hipnoz	13.4	32.4	47.2	7.0
Homeopati	51.0	29.9	15.4	3.7
Kırık çıkıkçılık	8.4	25.8	54.5	11.4
Masaj	5.4	11.7	66.6	16.4
Osteopati	44.1	35.8	18.1	2.0
Ozon tedavisi	25.8	43.5	26.8	4.0
Özel diyetler (Gerson Diyeti vs.)	22.1	39.1	31.8	7.0
Refleksoloji	51.0	30.9	15.1	3.0
Reiki(Evrensel yaşam enerjisi)	54.2	27.4	16.4	2.0
Resim/Müzik/Sanat-Dans Tedavisi	14.7	36.8	42.5	6.0

Sülük tedavisi	10.4	25.4	53.2	11.0
Vakum(kupa) terapisi	17.7	30.4	42.1	9.7
Vitaminler	14.8	25.8	48.7	10.7
Yoga	10.0	29.8	50.2	10.0

Tabloda belirtilmemekle birlikte öğrencilerin %54.2'sinin GTT konusuyla hiç ilgilenmediği tespit edilmiştir. Bu konuyla ilgilenen öğrencilerin bilgi kaynağı olarak en fazla %25.4 oranında internet, gazete, dergi, televizyon, medyayı tercih ederlerken, %8.4'ü bilimsel dergilerdeki yayınlardan yararlanmakta ve %5.4'ü diğer sağlık ekip üyelerinden bilgi almaktadırlar.

Öğrencilerin en fazla kullandığı GTT yöntemleri masaj (%15.4), diyetler (%10.4) ve fitoterapidir (%10.4). Öğrenciler GTT yöntemlerinden akupresör, homeopati, osteopati ve reiki yöntemlerini hiç kullanmadıklarını ifade

etmişlerdir (Tablo 4). Öğrencilerin kullandığı GTT yöntemlerini en çok kas ve iskelet hastalıkları (%35), saç ve cilt bakımı (%22.4) durumlarında kullanmışlardır.

Çalışmamızda araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinde GTT kullanımı sorgulanmıştır. Bireylerin ailelerinin %41.8'i GTT yöntemlerini kullanmış %58.2'si kullanmamıştır. Bireylerin ailelerinin %46.2'si kalp ve iskelet hastalıklarında GTT yöntemlerini kullanmıştır. Bireylerin ailelerinin en çok kullandığı yöntemler hacamat (%17.4), masaj (%15.1), hidroterapi (%12.8) ve kırık-çıkıkçılık (%10.4)'tır.

Tablo 4: Araştırmaya katılan öğrencilerin GTT yöntemlerini kullanma durumları.

GTT Yöntemi	GTT Kullanımı	
	Evet(%)	Hayır(%)
Akupresör	0.0	100
Akupunktur	0.7	99.3
Aromaterapi	1.3	98.7
Bitkiler	10.4	89.6
Biyoenerji	0.3	99.7
Gevşeme teknikleri/Meditasyon	2.0	98.0
Dinsel tedavi	5.4	94.6
Hacamat	2.0	98.0
Hidroterapi/Kaplıca	4.4	95.6
Hipnoz	1.0	99.0
Homeopati	0.0	100
Kırık çıkıkçılık	3.7	96.3
Masaj	15.4	84.6
Osteopati	0.0	100
Ozon tedavisi	1.7	98.3
Diyetler	10.4	89.6
Refleksoloji	1.3	98.7
Reiki (Evresel Yaşam Enerjisi)	0.0	100
Müzik Tedavisi	7.7	92.3
Sanat Tedavisi	0.3	99.7
Sülük Tedavisi	0.3	99.7
Vakum(kupa) Terapisi	2.0	98.0
Megavitamin	0.3	99.7
Yoga	3.7	96.3

Öğrencilerin %83.3'ü "Doktorların geleneksel ve tamamlayıcı tedavi konusunda bilgi sahibi olması gerektiği", %77.9'u "Tıbbi tedaviyi destekleyici olarak geleneksel ve tamamlayıcı tedaviler kullanılabilir" görüşündedir.

Cinsiyete göre GTT yöntemlerine ilişkin genel görüşler değerlendirildiğinde; erkek öğrencilerin %33.8'i, kadın öğrencilerin %40.1'i "Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi uygulamaları tıp fakültesi müfredatında yer alması gerektiği" görüşüne katılmaktadır. "GTT tedavileri doğal, güvenli ve oldukça az yan etkiye sahip olduğu için rahatlıkla

kullanılabilir" görüşüne erkek öğrenciler %20.7 oranında katılmazken, kadın öğrenciler %17.7 oranında fikrim yok demıştır. "Geleneksel ve tamamlayıcı tedaviler kişilerin tam bir tedavi almasına engel olduğu için tehlikelidir" görüşüne erkek öğrencilerin %14.7'si, kadın öğrencilerin %8.7'si katılmaktadır (p<0.05).

Erkek öğrencilerin %39.1'i, kadın öğrencilerin %43.1' i "Doktora gitmeden önce Geleneksel ve tamamlayıcı tedaviler denenmelidir, doktora danışmaya gerek yoktur." görüşüne katılmamaktadır (Tablo 5).

Tablo 5: Araştırmaya katılan öğrencilerin GTT hakkındaki genel görüşleri.

GTT Hakkında Genel Görüşler		Kadın	Erkek	X ²	p
		(n=150) %	(n=149) %		
Geleneksel ve tamamlayıcı tedaviler basit hastalıkları (grip..vb.) yenmemizde yardımcı olabilir.	Evet	40.3	36.2	2.690	0.261
	Hayır	3.4	4.7		
	Fikrim yok	6.4	9.1		
Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi uygulamaları tıp fakültesi müfredatında yer almalı, kullanılan tedavi yöntemleri ve maddelerin güvenilirliği araştırılmalıdır	Evet	40.1	33.8	8.110	0.017
	Hayır	5.4	11.4		
	Fikrim yok	4.7	4.7		
Geleneksel ve tamamlayıcı tedaviler kişilerin tam bir tedavi almasına engel olduğu için tehlikelidir.	Evet	8.7	14.7	15.471	0.000
	Hayır	24.1	27.1		
	Fikrim yok	17.4	8.0		
Geleneksel ve tamamlayıcı tedaviler sadece tıbbi tedavinin çözüm sunmadığı durumlarda son çare olarak kullanılabilir.	Evet	14.0	14.0	2.888	0.236
	Hayır	22.4	26.1		
	Fikrim yok	13.7	9.7		
Doktora gitmeden önce Geleneksel ve tamamlayıcı tedaviler denenmelidir. Doktora danışmaya gerek yoktur.	Evet	4.0	5.7	2.944	0.229
	Hayır	43.1	39.1		
	Fikrim yok	3.0	5.0		
Tıbbi tedaviyi destekleyici olarak Geleneksel ve tamamlayıcı tedaviler kullanılabilir.	Evet	39.5	38.5	0.160	0.923
	Hayır	5.0	5.7		
	Fikrim yok	5.7	5.7		
Tamamlayıcı tedaviler bazen modern tedavilerin yerini tutabilir.	Evet	17.7	16.1	0.754	0.686
	Hayır	23.4	25.8		
	Fikrim yok	9.0	8.0		
Doktorlar geleneksel ve tamamlayıcı tedavi konusunda bilgi sahibi olmalıdır.	Evet	42.5	40.8	2.303	0.316
	Hayır	3.3	5.7		
	Fikrim yok	4.3	3.3		
Doktorun geleneksel ve tamamlayıcı tedaviyi bilmesi ve uygulaması tedavi sonuçları açısından olumlu etkiye sahiptir.	Evet	36.5	34.1	0.649	0.723
	Hayır	5.7	6.7		
	Fikrim yok	8.0	9.0		
Geleneksel ve tamamlayıcı tedaviler halk sağlığı için bir tehdit unsurudur.	Evet	8.0	6.7	2.468	0.291
	Hayır	30.8	34.8		
	Fikrim yok	11.4	8.4		

Güvenilirliği ve etkinliği bilimsel araştırmalarla desteklenmemiş tedaviler kullanılmamalı, yasaklanmalıdır.	Evet	36.1	33.1	5.890	0.053
	Hayır	6.4	11.4		
	Fikrim yok	7.7	5.4		
Geleneksel ve tamamlayıcı tedaviler doğal, güvenli ve oldukça az yan etkiye sahip olduğu için rahatlıkla kullanılabilir.	Evet	15.4	17.7	5.712	0.058
	Hayır	17.1	20.7		
	Fikrim yok	17.7	11.4		

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada İnönü Üniversite Tıp Fakültesi öğrencilerinin GTT konusundaki bilgi, tutum ve görüşleri incelenmiştir.

Albadr ve arkadaşlarının Suudi tıp öğrencileri ile yaptığı bir çalışmada öğrencilerin %85'inin herhangi bir GTT dersi almadığı ifade edilmiştir (8). Bjerså ve arkadaşlarının İsviçre'de cerrahi servislerinde çalışan hekim, hemşire ve fizyoterapistler üzerinde yaptığı bir çalışmada herhangi bir geleneksel ve tamamlayıcı tedavi yöntemlerine ilişkin eğitim alma durumu %8.5 olarak belirlenmiştir (9). Kanada'da psikiyatristlerde yapılan bir çalışmada çalışmaya katılan kişilerin %20'si GTT konusunda daha önceden bir eğitim aldığını belirtmişlerdir (10). Yaptığımız çalışmada tıp fakültesi öğrencilerinin %80'inin herhangi bir GTT eğitimi almadığı belirlenerek diğer çalışma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

James ve arkadaşlarının son sınıftaki tıp, eczacılık ve hemşirelik öğrencileri arasında yaptığı çalışmada tıp öğrencilerinin %59.1'i, eczacılık öğrencilerinin %72.7'si ve hemşirelik öğrencilerinin %55.6'sı GTT yöntemlerinden birini kullandığını ve en çok kullandıkları yöntemler arasında maneviyat-dua, bitkiler olduğunu belirtmişlerdir (11). Kaliforniya Üniversitesi'nde yapılan bir çalışmada anket uygulanmış olan üç sınıftaki öğrencilerin %73.5'i en az bir GTT yöntemini kullandığını belirtirken %54.0'ı ise daha fazla GTT yöntemi kullandığını ifade etmiştir. Bu yöntemlerden ise en çok mesaj, meditasyon, yoga ve maneviyatı kullanmışlardır (12). Kanadiya ve arkadaşlarının yapmış

olduğu çalışmada osteopatik tıp öğrencilerinin %83'ü en az bir, %10.9'u yalnızca bir, %72.1'i iki ve üzerinde GTT yöntemi kullandıklarını ifade etmiştir. Osteopatik tıp öğrencileri en çok meditasyon, yoga, gevşeme, masaj, maneviyat-dua yöntemlerini kullanmışlardır (13). ABD'de geleneksel ve tamamlayıcı tıp kullanımına ilişkin bir çalışmada en çok kullanılan GTT yöntemleri doğal ürünler, derin nefes egzersizleri ve meditasyon olarak belirlenmiştir (14). Bizim yaptığımız çalışmada ise öğrencilerin %31.4'ü GTT yöntemi kullanmışlardır ve öğrencilerin kullandığı GTT yöntemleri en fazla masaj (%15.4), diyetler (%10.4) ve fitoterapidir (%10.4). Çalışmamızda GTT yöntemleri kullanımı diğer çalışmalara oranla düşük bulunmuştur. Bunun nedeni çalışmadaki öğrencilerin GTT konusuyla ilgilenmemesi olabilir. Ayrıca GTT yöntemlerinin kullanılmasını olumsuz etkileyebilen; konuyla ilgili uzman kişilerin eksikliği, yöntemlere ilişkin yeterince bilimsel kanıt olmayışı ve uygulanacak tedavi yöntemleri için uzun bir süreye ihtiyaç duyulması gibi etmenlere dayandırılabilir (15).

Ameade ve arkadaşlarının tıp öğrencileriyle yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin en fazla duydukları GTT yöntemleri bitkisel ilaç, geleneksel Afrika şifası, akapunktur, yoga ve masaj olurken en az duydukları yöntemler; refleksoloj, ayurveda ve enerji tıbbı olmuştur (16). Suudi Arabistan'da yapılan bir çalışmada öğrencilerin hiç duymadıkları GTT yöntemleri arasında homeopati ve megavitamin tedavisi bulunmaktadır (17). Yapmış olduğumuz çalışmada ise Tıp fakültesi öğrencilerinin GTT yöntemlerini

bilme durumları değerlendirildiğinde öğrencilerin genel olarak tüm yöntemlerin isimlerini duydukları, bu yöntemlerden en fazla masaj (%66.6), bitkiler (%61.2) ve hacamat (%60.9) hakkında genel olarak bilgi sahibi oldukları ve en az bildikleri GTT yöntemlerinin ise akupresör (%70.8), reiki (evrensel yaşam enerjisi) (%54.2), homeopati (%51) ve refleksoloji (%51) olduğu bulunmuştur.

Yapılan iki çalışmada GTT yöntemlerine ilişkin bilgi kaynağı olarak internet, dergiler ve kitaplar en fazla tercih edilen kaynaklar olurken (12,13), bir diğer çalışmada en önemli kaynaklar olarak meslektaşlar, kitle iletişim araçları, bilimsel dergiler ve internet olmuştur (18). Bizim çalışmamızda ise öğrencilerin bilgi kaynağı olarak en fazla %25.4 oranında internet, gazete, dergi, televizyon, medyayı tercih ederlerken, %8.4'ü bilimsel dergilerdeki yayınlardan yararlanmaktadır.

Farklı ülkelerde yapılan bazı çalışmalarda öğrencilerin geleneksel ve tamamlayıcı tıp konusunda olumlu tutum sergiledikleri belirlenmiştir (19-22).

Çalışmamızda olduğu gibi GTT'nin müfredatta yer alması gerekliliği görüşü birçok çalışmada desteklenmiştir (11,16-18,20,23,24). Ayrıca sağlık çalışanlarının GTT konusunda yeterli düzeyde bilgisinin olması gerektiği savunulmuştur (16,17). Hastaları doğru yönlendirebilmek, daha iyi hizmet verebilmek ve GTT kullanımı talebinin artış göstermesi bu görüşlere etki etmiş olabilir. Çalışmamızla uyumlu olarak Lee ve arkadaşlarının yapmış olduğu bir çalışmada (25) güvenilirliği ve etkinliği bilimsel araştırmalarla desteklenmemiş

tedavilerin kullanılmaması gerektiği belirtilmiştir. Chaterji ve arkadaşlarının yapmış oldukları çalışmada GTT konusunda cinsiyetlere göre öğrencilerin görüşleri incelendiğinde, "Bilimsel bir şekilde test edilmeyen CAM tedavileri önerilmemelidir." görüşünü erkek öğrencilerin %53.1'i, kadın öğrencilerin %34.1'i onayladığı belirlenmiştir. Aynı çalışmada "GTT halk sağlığı için bir tehdittir" görüşüne erkek öğrencilerin %81.5'i katılmazken, "GTT konusunda bilgi sahibi olmanın önemli olduğu" görüşüne kadın öğrencilerin %94.8'i katılmaktadır ve kadınların GTT ile ilgili görüşlerinde daha olumlu tutum sergilemelerine rağmen cinsiyetler arasında anlamlı bir farkın bulunmadığı ifade edilmiştir (26). Çalışmamızda "GTT halk sağlığı için bir tehdittir" görüşüne erkeklerin %34.8'i katılmazken, "Doktorlar geleneksel ve tamamlayıcı tedavi konusunda bilgi sahibi olmalıdır" görüşünü kadınların %42.5'i desteklemiştir. Çalışmamızda görüşlerin çoğunda cinsiyetler arasında fark bulunmamıştır. Tıp öğrencilerinin geleneksel ve tamamlayıcı tıp hakkındaki görüşlerinin incelendiği bir çalışmada cinsiyetler arasındaki yanıtlarda farkın bulunmadığı belirtilmiştir (27).

Sonuç olarak çalışmamızda öğrencilerin çoğu GTT yöntemlerini duymalarına rağmen kapsamlı bir şekilde bilmemektedirler. Öğrenciler arasında GTT yöntemlerinin kullanma oranları düşüktür. Konunun toplum sağlığı açısından önemli olması ve öğrencilerin bilgilendirilmesi açısından GTT konusuna ders müfredatında yer verilmesi gerekmektedir.

Teşekkür

Bu çalışmaya katılımlarından dolayı İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerine, teşekkür ediyoruz.

Kaynaklar

1. Koithan M. Introducing complementary and alternative therapies. *J Nurse Pr* 2009 January 1;5(1):18–20.
2. Hunt KJ, Coelho HF, Wider B, Perry R, Hung SK, Terry R et al. Complementary and alternative medicine use in England: results from a national survey. *Int J Clin Pract* October 2010;64(11):1496–502.
3. Duraisamy V, Thekkur P, Majella MG, Srinivasan M, Saya GK, Chinnakali P. What diseases do ‘Siddha’ practitioners treat? morbidity profile of adult outpatients attending traditional medicine health facilities in a district of South India. *J Ayurveda Integr Med* Oct-Dec 2018;9(4):281–4.
4. Shuval JT, Averbuch E. Complementary and alternative health care in Israel. *Isr J Health Policy Res* 2012;1:1–12.
5. Islahudin F, Shahdan IA, Mohamad-Samuri S. Association between belief and attitude toward preference of complementary alternative medicine use. *Patient Prefer Adherence* 2017;11:913–8.
6. Gaboury I, Johnson N, Robin C, Luc M, O’Connor D, Patenaude J et al. Complementary and alternative medicine: Do physicians believe they can meet the requirements of the College des medecins du Quebec? *Can Fam Physician* December 2016;62(12):e772–6.
7. Harris IM, Kingston RL, Rodriguez R, Choudary V. Attitudes towards complementary and alternative medicine among pharmacy faculty and students. *Am J Pharm Educ* 2006;70(6):1–8.
8. Albadr BO, Alrukban M, Almajed J, Alotaibi K, Alangari A, Bawazir A et al. Attitude of Saudi medical students towards complementary and alternative medicine. *J Fam Community Med* May-Aug 2018;25(2):120–6.
9. Bjerså K, Stener Victorin E, Fagevik Olsén M. Knowledge about complementary, alternative and integrative medicine (CAM) among registered health care providers in Swedish surgical care: a national survey among university hospitals. *BMC Complement Altern Med* 2012;12:1–10.
10. Ko GD, Berbrayer D. Complementary and alternative medicine: Canadian physiatrists’ attitudes and behavior. *Arch Phys Med Rehabil* May 2000;81(5):662–7.
11. James PB, Bah AJ, Kondorvoh IM. Exploring self-use, attitude and interest to study complementary and alternative medicine (CAM) among final year undergraduate medical, pharmacy and nursing students in Sierra Leone: a comparative study. *BMC Complement Altern Med* 2016;16:1–8.
12. Lie D, Boker J. Development and validation of the CAM Health Belief Questionnaire (CHBQ) and CAM use and attitudes amongst medical students. *BMC Med Educ* 2004;4:1–9.
13. Kanadiya MK, Klein G, Shubrook JH. Use of and attitudes toward complementary and alternative medicine among osteopathic medical students. *J Am Osteopath Assoc* July 2012;112(7):437–46.
14. Barnes PM, Bloom B, Nahin RL. Complementary and Alternative Medicine Use Among Adults and Children: United States, 2007. *Natl Health Stat Report* 2008 December 10.
15. Awad AI, Al-Ajmi S, Waheedi MA. Knowledge, perceptions and attitudes toward complementary and alternative therapies among Kuwaiti medical and pharmacy students. *Med Princ Pract* 2012;21(4):350–4.
16. Kwame Ameade EP, Amalba A, Helegbe GK, Mohammed BS. Medical students’ knowledge and attitude towards complementary and alternative medicine – a survey in Ghana. *J Tradit Complement Med* 2015 Apr 9;6(3):230–236.
17. Alzahrani SH, Bashawri J, Salawati EM, Bakarman MA. Knowledge and attitudes towards complementary and alternative medicine among senior medical students in King Abdulaziz University, Saudi Arabia. *Evidence-based Complement Altern Med* 2016;2016:1–7.
18. AlMansour MA, Al-bedah AM, AlRukban MO, Elsubai IS, Mohamed EY, El Olemy AT et al. Medical students’ knowledge, attitude, and practice of complementary and alternative medicine: a pre- and post-exposure survey in Majmaah University, Saudi Arabia. *Adv Med Educ Pract* 2015;6:407–20.
19. Walker BF, Armson A, Hodgetts C, Jacques A, Chin FE, Kow G et al. Knowledge, attitude, influences and use of complementary and alternative medicine (CAM) among chiropractic and nursing students. *Chiropr Man Ther* 2017;25.
20. Akan H, Izbirak G, Kaspar EÇ, Apaydın Kaya Ç, Aydın S, Demircan N et al. Knowledge and attitudes towards

complementary and alternative medicine among medical students in Turkey. *BMC Complement Altern Med* 2012;12:1–7.

21. Sadeghi M, Rabiepoor S, Forough AS, Jabbari S, Shahabi S. A survey of medical students' knowledge and attitudes toward complementary and alternative medicine in Urmia, Iran. *J Evidence-Based Complement Altern Med* 2016;21(4):306–10.
22. Saha BL, Seam OR, Islam M, Das A, Ahamed SK, Karmakar P et al. General perception and self-practice of complementary and alternative medicine (CAM) among undergraduate pharmacy students of Bangladesh. *BMC Complement Altern Med* 2017;17:1–8.
23. Hussain S, Malik F, Hameed A, Ahmed S, Riaz H, Abbasi N, et al. Pakistani pharmacy students' perception about complementary and alternative medicine. *Am J Pharm Educ* 2012;76(2).
24. Münstedt K, Harren H, Von Georgi R, Hackethal A. Complementary and

alternative medicine: comparison of current knowledge, attitudes and interest among German medical students and doctors. *Evidence-based Complement Altern Med*;2011;2011.

25. Lee S-II, Khang YH, Lee MS, Kang W. Knowledge of, attitudes toward, and experience of complementary and alternative medicine in Western medicine- and oriental medicine-trained physicians in Korea. *Am J Public Health* December 2002;92(12):1994–2000.
26. Chaterji R, Tractenberg RE, Amri H, Lumpkin M, Amorosi SBW, Haramati A. A large-sample survey of first- and second-year medical student attitudes toward complementary and alternative medicine in the curriculum and in practice. *Altern Ther Health Med* 2007;13(1):30–5.
27. Chez RA, Jonas WB, Crawford C. A survey of medical students' opinions about complementary and alternative medicine. *Am J Obstet Gynecol* 2001;185(3):754–7.